## 2. Kvalita pracovní síly

***Populace Olomouckého kraje má podobnou vzdělanostní úroveň jako ČR…***

Olomoucký kraj dlouhodobě patří k problémovým regionům. Za hlavní důvody lze považovat vnitřní nesourodost kraje, kde jsou na jedné straně silně periferní regiony (Jesenicko a Šumpersko) a na straně druhé je nedostatečné využití potenciálu, který je ukryt v krajském městě. **Vzdělanostní struktura obyvatel kraje** je v porovnání s celorepublikovými hodnotami **mírně podprůměrná**, výrazněji zaostává pouze v podílu vysokoškolsky vzdělaných. **Populace Olomouckého kraje kopíruje vzdělanostní úroveň v ČR**, i když na její spodní hranici; rozdíl v jednotlivých letech byl stabilní. Z porovnávaných krajů je vzdělanost nejvyšší v Praze, rozdíl vzdělanosti Olomouckého kraje vůči Praze je již markantnější. Postavení Olomouckého kraje vylepšuje právě krajské město Olomouc, které patří mezi velká a tradiční univerzitní centra v republice.

**Graf č. 19 Index vzdělanosti[5] pracovní síly v roce 2009**

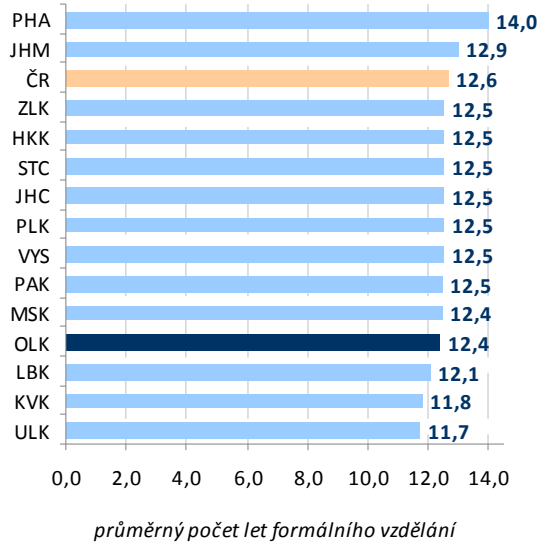


**Graf č. 20 Vzdělanostní struktura pracovní síly v Olomouckém kraji a ČR v letech 2001 a 2009**

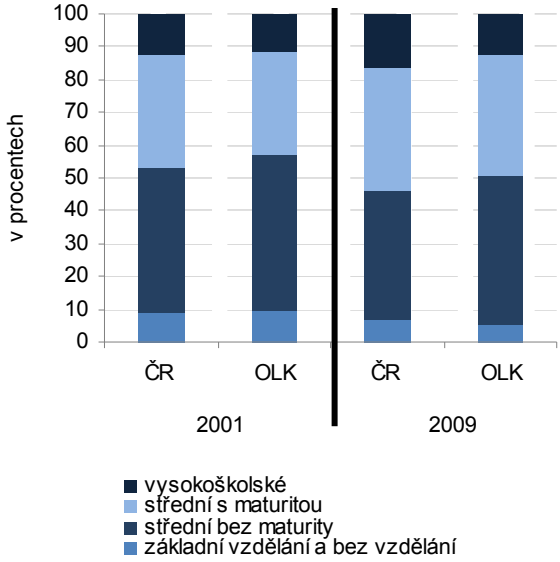


***Vzdělanost populace se pozvolna zvyšuje a kopíruje vzdělanostní křivku ČR…***

Výrazně nižší vzdělanost populace starších 15 let než zaměstnaných je důsledkem zejména **"podvzdělanosti" starších věkových skupin.** Dříve bylo dostatečným vzděláním vyučení bez maturity a nadstandardem maturita, dnes je maturita samozřejmostí a určitým standardem vyšší vzdělání. V Olomouckém kraji nejvyšší index vzdělanosti dosahovala skupina zaměstnaných, kterou s nižšími hodnotami kopíruje pracovní síla (součet zaměstnaných a nezaměstnaných). S větším odstupem následuje index vzdělanosti u populace starších 15 let a nejnižší index vzdělanosti vykazují nezaměstnaní, i když v letech 1998 a 1999 byla tato hodnota vyšší než u populace starších 15 let. Z porovnávaných krajů je nejvyšší odlišnost vzdělanostní struktury v Praze a v čase má tato odlišnost vzestupnou tendenci, zde by muselo např. v roce 2009 přes 24 % pracovní síly mít nižší vzdělanostní úroveň, aby struktura s ČR byla stejná. Olomoucký kraj se hodnotám vzdělanosti za ČR přibližuje nejvíce, odlišnost vzdělanostní struktury od ČR je víceméně stabilní a v čase skokovitá. Vyšší odlišnost v Olomouckém kraji nastala jen v roce 2006, od té doby se vzdělanostní struktura stále více přibližuje hodnotám v ČR. Pracovníci v Olomouckém kraji by si museli např. v roce 2009 zvýšit svoji vzdělanostní úroveň o 3,9 %, aby struktura s ČR byla stejná.

[5] Průměrný počet let strávených formálním vzděláváním: základní a neukončené vzdělání má váhu 7, střední vzdělání bez maturity váhu 11, střední vzdělání s maturitou váhu 13 a vysokoškolské vzdělání váhu 18.

**Kartogram č. 4 Vzdělanostní struktura obyvatel podle krajů v roce 2009**

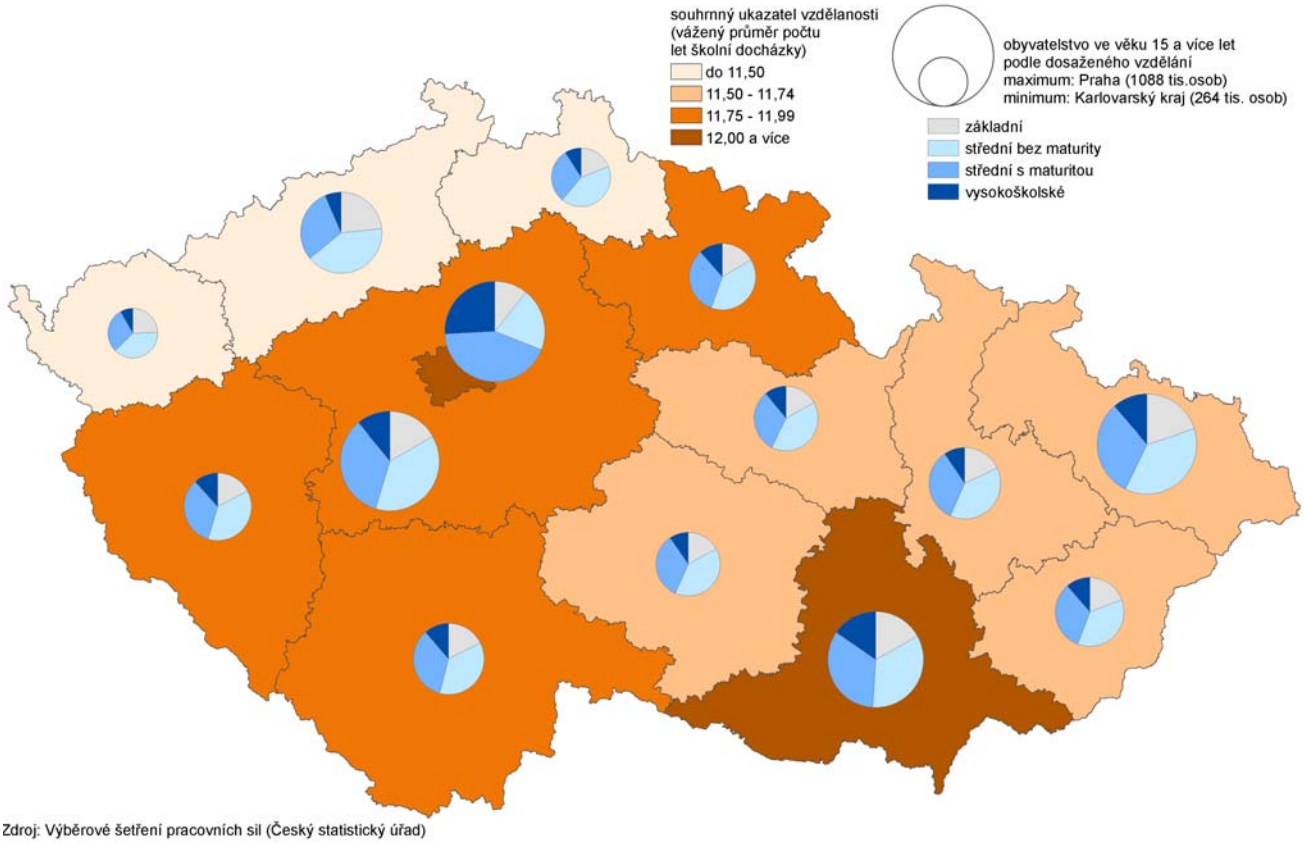


Zdroj: Výběrové šetření pracovních sil (Český statistický úřad)

***V kraji je nižší zájem o strojírenské učební obory…***

**V celém Olomouckém kraji, podobně jako v řadě dalších krajů v ČR, má dominantní postavení strojírenský průmysl.** Po masovém propouštění v 90. letech, kterým bylo výrazně postiženo právě toto odvětví, poklesl výrazně zájem žáků základních škol o další studium ve strojírenských oborech. V posledních zhruba 10 letech zaměstnavatelé ze strojírenského odvětví nejčastěji zmiňují problémy při generační obměně svých zaměstnanců - dosavadní zaměstnanci postupně dosahují důchodového věku, ale nemá je kdo nahradit, a to jak na úrovni vyučených, tak i maturantů, příp. vysokoškoláků. Co se týče vyučených, podobné problémy, i když v menší míře, avizují firmy i z některých dalších odvětví - stavebnictví, služeb. Dá se říci, že se jedná o celorepublikový problém, který má pouze v různých krajích různou váhu.

Podle zjištění Úřadu práce oborová vzdělanostní struktura neodpovídá zcela potřebám zaměstnavatelů v kraji. Kvalifikované pracovní síly v minulých letech dlouhodobě chyběly nejen ve strojírenství, ale i v textilním průmyslu a ve stavebnictví (někdy i kvůli nízkým nabízeným mzdám). V důsledku hromadného propouštění pracovníků ve strojírenství a textilním průmyslu se situace výrazně změnila a zejména v dělnických profesích v mnoha případech převažuje nabídka nezaměstnaných nad poptávkou zaměstnavatelů. Pracovní síla s praxí v zemědělství se často při přechodu do jiných odvětví jeví jako málo pružná, podobně tomu bývá u starších osob s dlouholetou praxí u jediného zaměstnavatele.

***Vzdělanost obyvatel uvnitř kraje se výrazně liší, protipólem jsou ORP Olomouc a Konice…***

Z výsledků SLDB v roce 2001 vyplynulo, že v kraji existovaly výraznější rozdíly ve vzdělanosti obyvatel. Vzdělanost v centrální části kraje se pohybovala na úrovni ČR, v populaci horských okresů byl nižší podíl vysokoškoláků a maturantů a vyšší podíl osob se základním vzděláním a vyučených. Podíl vyšších vzdělanostních skupin v populaci v posledních letech stoupá. Rozdíly ve vzdělanosti byly i mezi jednotlivými 13 správními obvody obcí s rozšířenou působností (SO ORP) v kraji, kde proti sobě stály dva výrazné protipóly SO ORP. Jedná se o SO ORP Olomouc, kde byl zastoupen nejvyšší počet osob s úplným středoškolským vzděláním (26,0 %), vyšším odborným a nástavbovým (3,4 %) a vysokoškolským (12,2 %) a nejnižší počet osob se základním vzděláním (20,5 %) a osob vyučených (35,3 %).

Opakem byl SO ORP Konice, kde ze všech SO ORP v kraji žilo nejvíce osob se základním vzděláním (29,9 %), vyučených bez maturity (44,2 %) a nejméně obyvatel s maturitou (19,3 %) a vysokoškolským titulem (3,9 %). Ostatní SO ORP v blízkosti Olomouce (Prostějov, Přerov, Šternberk) se přibližovaly hodnotám za SO ORP Olomouc.

***Jednotlivé okresy Olomouckého kraje mají jiná specifika odvíjející se především od tradice území…***

I když má strojírenský průmysl silnou pozici v rámci celého kraje, přesto na úrovni okresů najdeme i výraznější rozdíly. Např. **v okrese Olomouc je vyšší zastoupení terciárního a kvartérního sektoru** (vyšší zaměstnanost ve školství a zdravotnictví). V okrese Prostějov donedávna dominoval textilní průmysl, specifikem **na Přerovsku je dlouholetá tradice výroby optiky a optických přístrojů.** Okres **Šumperk je zase typický vyšším zastoupením pracovníků v elektrotechnickém průmyslu** a do nedávné doby i vysokým podílem odvětví s dlouholetou tradicí - sklářstvím a textilnictvím. **V okrese Jeseník zase mělo dlouholetou tradici dobývání a úprava nerostných surovin**, jehož význam se v posledních letech také výrazně snížil - a podobně i výroba látek a oděvnictví. Určitým specifikem tohoto okresu je i (s ohledem na přírodní podmínky) vyšší zaměstnanost v lesnictví. Vyšší zastoupení jednotlivých odvětví se pak samozřejmě odráží i ve skladbě oborů v jednotlivých okresech a lze odvodit, ve kterých odvětvích bude pociťován nedostatek nových vyučenců či maturantů jako problém a ve kterých nikoliv.

***Olomoucký kraj disponuje čtvrtým nejnižším podílem celkové zásoby lidských zdrojů ve vědě a technologiích na pracovní síle a zaměstnaných…***

V Olomouckém kraji je význam zásoby lidských zdrojů pro vědu a technologie v porovnání s ostatními kraji podprůměrný. Zatímco v ČR jako celku se podíl terciárně vzdělaných na celkové zásobě pohyboval nad 50 %, v OLK to bylo okolo 30 %. Třikrát pomaleji než v ČR rostlo v kraji jádro (tj. ti, kteří jsou vzdělaní a zároveň pracují ve vědě a technice). **Olomoucký kraj se vyjímal pouze abnormálním růstem IT odborníků,** v ČR se tento růst v roce 2009 oproti roku 2000 pohyboval okolo 57 %, v našem kraji byl 3,5 krát vyšší. Také růst vědců a inženýrů byl v uvedeném období v Olomouckém kraji 2 krát vyšší než v ČR.

**Graf č. 21 Podíl lidských zdrojů[6] ve vědě a technologiích na zaměstnaných v Olomouckém kraji v porovnání s ČR (v %)**

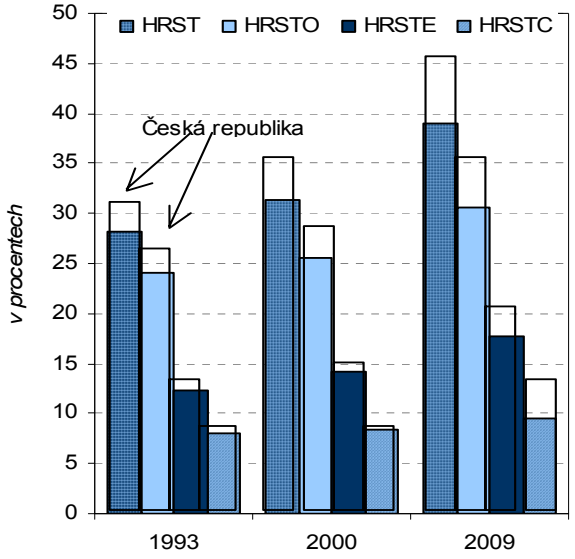


**Graf č. 22 Růst zásoby lidských zdrojů[7] pro vědu a výzkum mezi lety 2000 a 2009 (v %)**

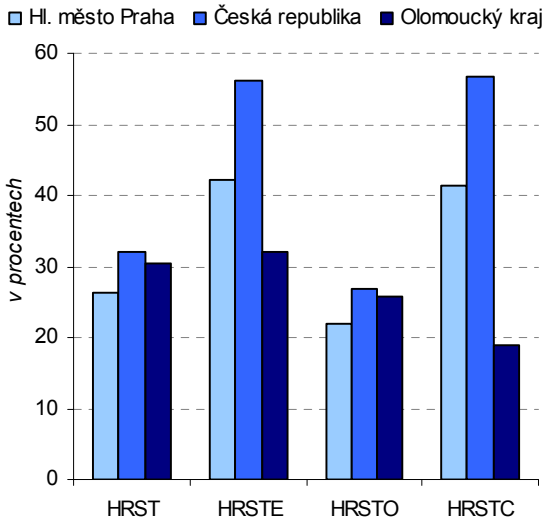


[6] **HRSTE** = osoby starší 15 let, které úspěšně dokončily terciární úroveň vzdělávání ve všech studijních oborech, **HRSTO** = zaměstnané osoby národního hospodářství, které vykonávají svojí pracovní činnost v rámci vědeckých (KZAM-R hlavní třída 2 – Vědečtí a odborní duševní pracovníci) nebo technických zaměstnání (KZAM-R hlavní třída 3 – Techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech), které jsou jejich hlavním zdrojem pracovních příjmů, **HRSTC** = jádro lidských zdrojů v vědě a technologiích, tj. osoby, které mají úspěšně ukončené terciární vzdělání a zároveň pracují ve vědě a technologiích (průnik HRSTE a HRSTO), **HRST** = celková zásoba lidských zdrojů ve vědě a technologiích (zahrnuje všechny osoby splňující jednu z podmínek pro zahrnutí do kategorie lidských zdrojů ve vědě a technologiích a vypočítá se jako součet HRSTC + osoby s ukončeným terciárním vzděláním nepracující ve vědě a technologiích + zaměstnaní v zaměstnáních ve vědě a technologiích bez ukončeného terciárního vzdělání).

**Kartogram č. 5 Studenti vysokých škol podle krajů v roce 2009**

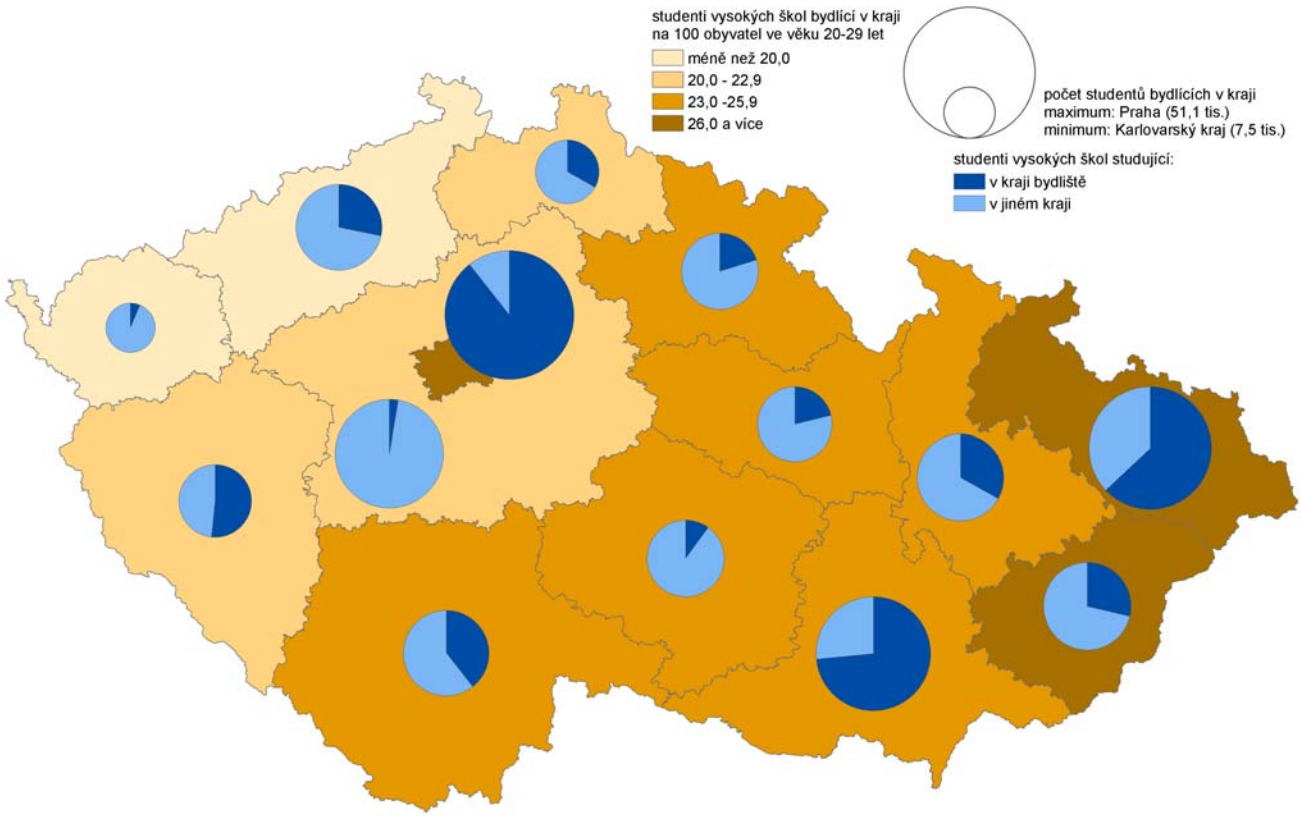


Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

***Svým dominantním postavením dává Univerzita Palackého historické Olomouci charakter typického univerzitního města…***

V Olomouckém kraji je k dispozici dobrá institucionální základna pro vzdělávání, zejména v hanáckých okresech. V Olomouci sídlí **Univerzita Palackého s osmi fakultami** (Cyrilometodějskou teologickou, filozofickou, lékařskou, pedagogickou, právnickou, přírodovědeckou, tělesné kultury a zdravotnických věd). V roce 2004 byla zahájena výuka v Přerově na **Vysoké škole logistiky o.p.s.,** jedná se o školu neuniverzitního typu a akreditace byla udělena bakalářskému studijního programu Dopravní a spojová infrastruktura ve studijních oborech Dopravní logistika, Logistika služeb a Informační management. V roce 2007 byla této škole přiznána akreditace pro navazující formu magisterského studia studijního programu Logistika, přičemž absolventi navazujícího magisterského studia na Vysoké škole logistiky o.p.s. získávají titul inženýr. Od roku 2005 v Olomouci působí i neuniverzitní soukromá **Moravská vysoká škola** (MVŠO), která zaplnila v regionu chybějící ekonomické obory. MVŠO má akreditovaný bakalářský studijní program „Ekonomika a management“ v oborech Podniková ekonomika a management, Management a ekonomika ve veřejném sektoru a Podnikové informační systémy. V kraji chybí vysokoškolské vzdělání v ryze technických oborech, za kterými studenti dojíždějí zejména do Brna, Ostravy a Prahy.

***Klesá zájem o učební obory a stoupá zájem o nástavbové studium…***

Struktura středních škol byla ve sledovaném období stabilní, pozvolna klesal počet studentů v podstatě na všech školách. **K výraznějšímu poklesu docházelo každoročně u učebních oborů,** kdy střední odborná učiliště v kraji přišla od roku 2000 o necelých 2,5 tis. učňů. **Zájem naopak začal stoupat o nástavbové studium;** do denního studia přešlo nejvíce absolventů 3letých učebních oborů mezi kraji (53,4 %). Střední školy v kraji navštěvuje ročně v průměru okolo 36 tis. žáků, ale díky slabým populačním ročníkům studujících na středních školách rok od roku klesá. Přibližně 35 % studuje na SOŠ, 30 % na SOU a 29 % na gymnáziích. V porovnání jednotlivých krajů Olomouckému kraji náleží jeden z nejvyšších podílů nově přijímaných žáků do 4letých gymnázií a nejnižší podíl přijatých studentů v maturitních oborech. V kraji máme také nejmenší rozšíření lyceí. Okolo 69 % žáků středních škol studuje maturitní obory. Ve školním roce 2009/2010 bylo v kraji přijato přes 9 tis. nových studentů denního studia středních škol. **Podle zaměření jich nejvíce bylo přijato na obecnou přípravu a strojírenství.**

**Kartogram č. 6 Žáci středních škol podle krajů v roce 2009**

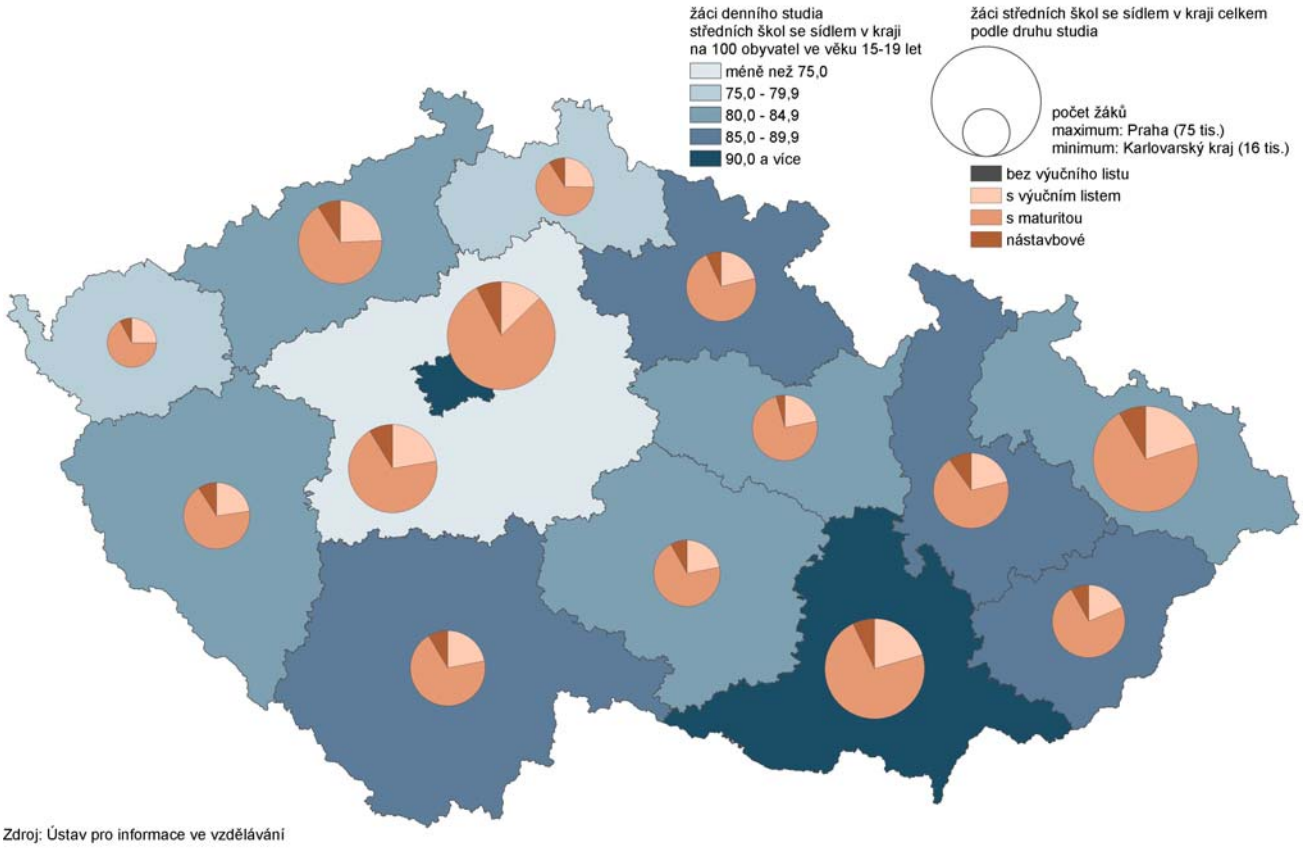


Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

***V kraji převažují středoškolští absolventi s všeobecným a strojírenským zaměřením…***

V případě populace 15−18letých, tedy typické populace odpovídající vzdělávací úrovni středních škol, dochází k jejich poklesu; za pět let bylo v kraji o 2,5 tis. této věkové kategorie méně. **Počty absolventů středního vzdělání s výučním listem po roce 2000 nedosáhly počtů obvyklých v devadesátých letech minulého století.** Kromě klesajících počtů dětí v populačních ročnících a restrukturalizace některých odvětví se v úbytku absolventů oborů středního vzdělání s výučním listem promítl i rostoucí zájem o vzdělání v oborech s maturitní zkouškou. Při celkově nižším počtu žáků a následně absolventů středního vzdělání je patrný **nárůst podílu žáků (resp. absolventů) středního vzdělání s maturitní zkouškou,** a to zejména gymnaziálního vzdělání a strojírenských oborů. Následovali absolventi elektrotechniky, gastronomie a hotelnictví. V roce 2009 ukončilo v kraji denní studium celkem 7 836 absolventů středních škol. Největší podíl představovali absolventi oborů středního odborného vzdělání s maturitou (33,0 %). S odstupem následovali absolventi oborů středního vzdělání s výučním listem (26,9 %). Třetí nejpočetnější skupinu zastupovali absolventi gymnázií (21,8 %); dále pak absolventi oborů nástavbového studia (8,8 %), absolventi oborů středního odborného vzdělání s maturitou a odborným výcvikem (6,0 %) a absolventi vyšších odborných škol – bez konzervatoří (3,2 %). Tradičně nejnižší byl počet absolventů středního vzdělání bez maturity i výučního listu (0,2 %).

***Zvyšující se zájem o distanční vzdělání, zejména u nástaveb…***

Ve sledovaném období došlo **k nárůstu distančního studia.** V Olomouckém kraji se jednalo zejména o nástavbové studium a studium na středních odborných školách. Nárůst distančního studia je obecně pozitivním jevem rozšiřování nabídky vzdělání již pracujícím nebo studujícím jinou školu.

***Uchazeči o zaměstnání využívají rekvalifikace zejména k přechodu do jiných profesí nebo k získávání doplňkových osvědčení, bez nichž by byli při hledání pracovního uplatnění v některých profesích znevýhodněni…***

Rekvalifikace jsou nejvyužívanějším nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti (APZ). Mezi nejčastěji realizované rekvalifikační kurzy patří kurz obsluhy PC, získání svářečských průkazů, obsluha vysokozdvižných vozíků, operátor call centra, pracovník pro sociální péči, obrábění a obsluha CNC strojů, motivační kurzy a nespecifické rekvalifikace s praxí u zaměstnavatele, řidičské průkazy, vyhláška 50/1978 Sb., základy podnikání apod. **V roce 2009 bylo v kraji zahájeno celkem 2 527 rekvalifikací uchazečů o zaměstnání,** oproti roku 2008 se počet rekvalifikací **zvýšil.** Mezi uchazeči, kteří v průběhu roku 2009 absolvovali rekvalifikační kurz jsou více zastoupeny ženy, osoby ve středním věku od 35 do 44 let a uchazeči s výučním listem nebo maturitou. Ve většině případů se jednalo o rozšíření kvalifikace a o profesní rekvalifikaci pro dělnické profese. Většina účastníků rekvalifikace byla vedena v evidenci ÚP od 3 do 6 a od 6 do 9 měsíců. Nejméně se tradičně rekvalifikovali dlouhodobě nezaměstnaní (nad 24 měsíců). Podíl úspěšnosti absolventů rekvalifikací při hledání zaměstnání byl za posledních devět let nejnižší (vlivem světové finanční krize dramaticky poklesl počet disponibilních volných míst).

Úřady práce (ÚP) Olomouckého kraje se mimo rámec APZ zapojily i do realizace tzv. Regionálních individuálních projektů (RIP), které jsou zaměřeny na zvýšení zaměstnatelnosti nezaměstnaných osob z vybraných cílových skupin. Během roku 2009 se rozběhly čtyři RIPy:

1. *Zkušenosti plus* – určen pro uchazeče o zaměstnání ve věku nad 50 let,
2. *Dítě není překážkou* - určen pro uchazeče o zaměstnání pečující o děti do 15 let,
3. *Neseďte doma!* - určen pro uchazeče dlouhodobě nezaměstnané (nad 6 měsíců),
4. *Na svém základu můžete stavět* - pro uchazeče o zaměstnání se základním vzděláním.

V souvislosti se světovou hospodářskou krizí přijalo MPSV opatření ke zlepšení situace na trhu práce a ke zmírnění jejího dopadu vyhlásilo projekt ***„Vzdělávejte se!“,*** který realizovaly jednotlivé ÚP. Tento projekt umožňuje zaměstnavatelům získat pro své zaměstnance finanční prostředky na realizaci vzdělávacích aktivit a zároveň finanční prostředky na úhradu mzdových nákladů za dobu, kdy vzdělávací aktivita probíhala.

**Kartogram č. 7 Uchazeči o zaměstnání s úspěšně ukončenou rekvalifikací podle okresů v roce 2009**

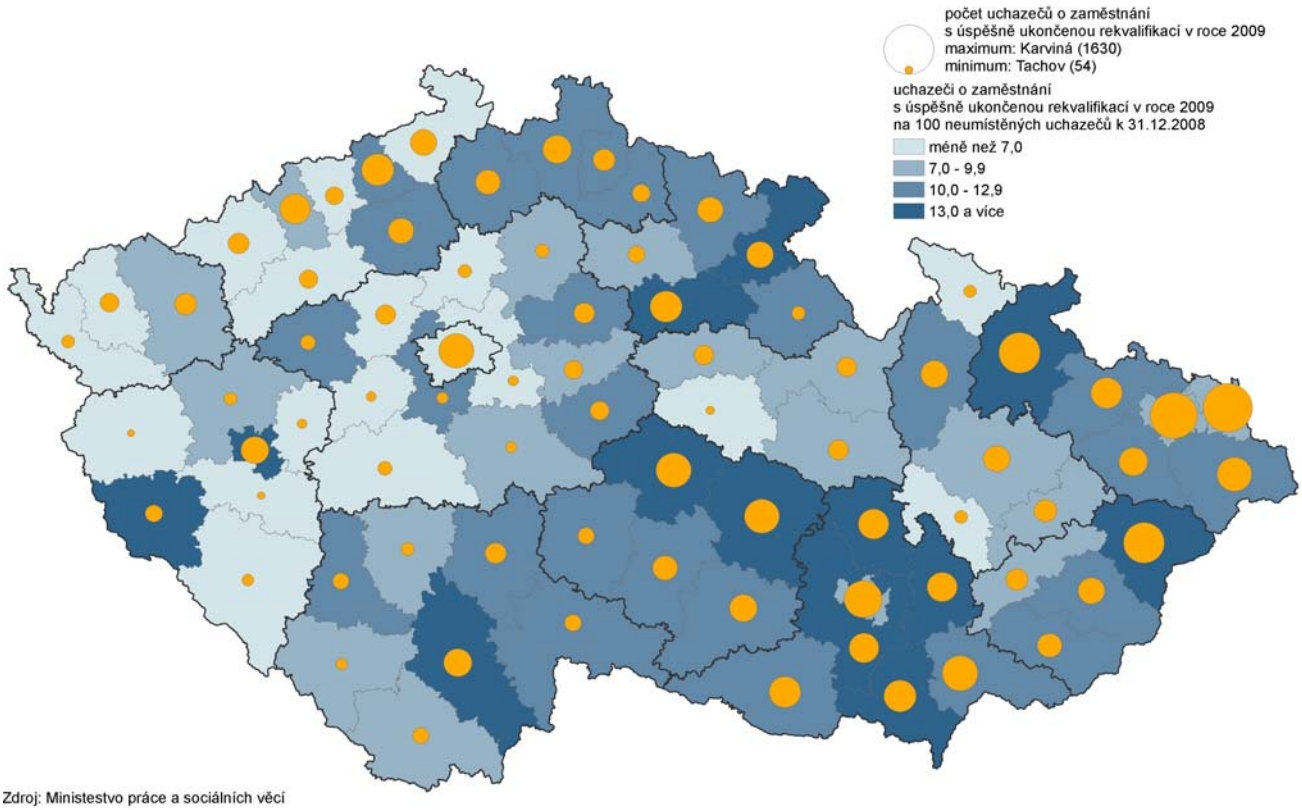


Zdroj: Ministestvo práce a sociálních věcí